

Voorwoord

Ben Smit

Bij het uitspreken van haar entreerede 'Gedrag en onderzoek in de educatieve praxis: plaatsbepaling' in 2009 aan de Hogeschool Utrecht, nam lector Petra Ponte positie in het debat over onderwijs en beschreef zij hoe zij en de leden van haar kenniskring het onderwijsonderzoek in het lectoraat vanuit verschillende invalshoeken zouden benaderen. Een psychologische invalshoek door het verklaren, voorspellen en begrijpen van gedrag; een pedagogische invalshoek door het veranderen van gedrag in de onderwijspraktijk; een epistemologische invalshoek door het komen tot kennis via praktijkgericht onderzoek; een professionele invalshoek door de handelingsruimte van leraren te vergroten. Het vormde een degelijk uitgangspunt voor de activiteiten van het lectoraat.

Voor het onderzoeksprogramma van het lectoraat werden drie onderzoekslijnen onderscheiden:

'Conversation of traditions';

'Perspectief van leraren';

'Perspectief van leerlingen'.

In deze onderzoekslijnen komen thema's naar voren die niet alleen in het lectoraat aan de Hogeschool Utrecht, maar eigenlijk gedurende het gehele werkzame leven van Petra Ponte een centrale rol hebben gespeeld. Thema's als participatie, actieonderzoek en plaatsbepaling of plaatsverheldering – waarmee Petra ook steeds opnieuw de aandacht heeft gericht op de filosofische achtergronden van het onderwijs en onderzoek. Voortdurend de verbinding leggend tussen kennis verwerven en keuzen maken, tussen onderzoek doen en handelen in de praktijk, vanuit:

de noodzaak om steeds maar weer opnieuw de kritische vraag te stellen wat op een bepaald moment in een bepaalde situatie wijs en wenselijk is om te doen; hoe het ook anders had kunnen zijn; hoe we de werkelijkheid, de ander, de leerling, ook zouden kunnen percipiëren; hoe we leerlingen recht kunnen doen; hoe onderzoekers, opleiders, studenten, leraren dat samen kunnen doen. (Ponte, 2009, p. 45)

Onderwijs is namelijk meer dan het uitvoeren van technische handelingen, het gaat altijd om de personen die bij het onderwijs betrokken zijn; hun overtuigingen en percepties en hun gedrag in de praktijk. Het perspectief van leraar én leerling is bepalend voor de wijze waarop het onderwijs vorm krijgt en pas in de interactie tussen leraar en leerling krijgen onderwijs en leren inhoud. Bovendien speelt onderwijs zich af in een complexe historische, culturele en moreel-ideologische context, waarin van betrokkenen wordt gevraagd te handelen op basis van keuzen: de *educatieve praxis*. Het bestuderen, expliciteren en kritiseren van de genoemde keuzen en het handelen binnen de context om deze zodoende open te stellen voor discussie ('conversation'), loopt als een rode draad door de loopbaan van Petra. Gedrag en onderzoek zijn daarin nauw met elkaar verbonden. Onderwijsonderzoek uitvoeren zonder dat de direct betrokkenen daarin een rol van

betekenis spelen, is in deze benadering absoluut ondenkbaar. Het werken volgens principes van actieonderzoek en praktijkonderzoek door en met leraren, leerlingen en onderzoekers was voor Petra daarom een logische stap. Tegelijkertijd vormt het de manifestatie van het streven naar meer 'rechtvaardigheid' in onderwijs en onderzoek in het algemeen, maar zeker ook als persoonlijk uitgangspunt in het handelen en denken.

Toen in 2011 duidelijk werd dat het lectoraat *Gedrag en onderzoek in de educatieve praxis* binnen een jaar tot een einde zou komen, leek een duidelijke markering daarvan gewenst en gepast. En wat is nu gepaster dan een plaatsbepaling te beantwoorden met een openbaar slotakkoord?

Toevalligerwijs valt de afsluiting van het lectoraat samen met het terugtreden van Petra uit het actieve professionele leven. Het is bij uitstek een gelegenheid om het slotakkoord aan te vullen met een aantal essays en stellingnames van personen die op een bepaalde manier betrokken zijn geweest bij de werkzaamheden tijdens haar gehele loopbaan. Op deze manier wordt opnieuw – en ook door anderen dan Petra zelf – plaats bepaald in onderwijs en onderzoek, rondom kwesties van morele, pedagogische, onderwijskundige, maatschappelijke, politieke en wetenschappelijke aard. Naast vaardigheid (competentie) in onderwijs en onderzoek speelt rechtvaardigheid (eerlijkheid, verantwoordelijkheid, autonomie, zorgvuldigheid, betrokkenheid) in deze bijdragen een belangrijke rol. Daarmee raken zij aan het centrale thema van deze bundel en de hartenkreet van Petra: *Rechtvaardig onderwijs*, en leggen zij de vinger op zaken die het bereiken daarvan beïnvloeden.

Deze bundel biedt op uiteenlopende wijzen prikkelende perspectieven op thema's en onderwerpen die van belang zijn voor iedereen die werkzaam is in of voor het onderwijs en onderwijsonderzoek. Of beter gezegd, de verwachting is dat ze de lezer aan het denken zetten over het eigen handelen in zowel onderwijs als onderzoek, op weg naar meer rechtvaardig onderwijs.

De auteurs van de bijdragen aan deze bundel zijn niet alleen de leden van de kenniskring of medewerkers van de Hogeschool Utrecht. Ze zijn ook afkomstig van buiten de Hogeschool Utrecht en zelfs van buiten Nederland. Alle auteurs komt hartelijke dank toe voor hun medewerking aan het tot stand komen van deze verzameling essays en stellingnames. Petra Ponte heeft – als lector – het eerste én het laatste woord gekregen, ook al is het hopelijk niet het laatste woord dat over rechtvaardig onderwijs zal worden gezegd.

Ben Smit, juni 2012

Referenties

Ponte, P. (2009). *Gedrag en onderzoek in de educatieve praxis: plaatsbepaling* [oratie]. Utrecht: Hogeschool Utrecht. (<http://www.educatie.onderzoek.hu.nl/Data/Press/gedrag-en-onderzoek-in-de-educatieve-praxis>, download d.d. 1 juni 2012).

Eerder verschenen als: Smit, B. H. J. (2012). Voorwoord. In: G. Verbeek & B. H. J. Smit (Eds.), *Rechtvaardig onderwijs. Slotakkoord lectoraat Petra Ponte Gedrag en onderzoek in de educatieve praxis*. (pp. V-VII). Den Haag: Boom|Lemma. www.hetkind.org | www.boomlemma.nl | www.actieonderzoek.com | www.gijsverbeek.nl